

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема формування у студентів готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

В умовах становлення особистісно орієнтованої парадигми в галузі освіти для реалізації активності учителя та його інноваційної діяльності існують певні можливості. Цьому сприяє ряд змін, що відбуваються у суспільному житті і в мисленні людини. Головна з них – усунення обмежень у професійній діяльності, що дозволяє сприймати значно ширше коло зовнішніх явищ. Зменшення упереджених, нав'язаних думок і суджень, а також збільшення потоку інформації забезпечує необхідну свободу дій, своєчасне реагування на зовнішні зміни. Як наслідок – учитель набуває важливих здібностей: готовності до реагування на несподіванки, прийняття самостійних рішень, що потребують певного ризику, готовності нести за них відповідальність, критичності в оцінці власних і чужих дій.

Однак значна частина вчителів, як свідчить їх опитування, не знайома з найбільш типовими моделями освіти і виховання, з концепціями і освітніми проектами, які стали основою масових педагогічних досліджень у різних країнах. Необхідно зазначити, що інноваційна педагогічна діяльність, пов'язана з відмовою від відомих штамів, стереотипів у навчанні, вихованні й розвитку особистості учня, виходить за межі діючих нормативів, створює нові нормативи особистісно-творчої, індивідуально спрямованої діяльності вчителя, розробляє педагогічні технології, що реалізуються в цій діяльності.

Важливим завданням педагогічних навчальних закладів є підготовка студентів до впровадження нових технологій навчального й виховного процесу у майбутній професійній діяльності.

Формування у студентів готовності до інноваційної діяльності передбачає, перш за все, глибоке вивчення теоретичних питань удосконалення навчально-виховного процесу, позитивних сторін педагогічних теорій, ідей та технологій, які вже досліджувалися і впроваджувалися в педагогічну практику. Тільки на основі ґрунтовної роботи щодо вивчення фундаментальних педагогічних теорій і технологій, осмислення механізму їх впровадження є можливість підвищити рівень підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності у сфері навчання й виховання.

В Уманському педагогічному університеті розроблено систему психолого-педагогічної та методичної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності. Забезпечується наступність та послідовність у вивченні циклу психологічних та педагогічних дисциплін із першого до випускного курсів. Саме на останньому курсі вивчається спеціальний курс "Інноваційні педагогічні технології", який дає змогу синтезувати знання із психолого-педагогічних дисциплін і забезпечити цілісне формування здатності студентів до впровадження нових педагогічних технологій. Цей курс передбачає засвоєння студентами таких тем, як "Загальні основи інноваційної педагогічної діяльності", "Школа як педагогічна система", "Науково-теоретичні підходи вітчизняних педагогів до розробки концепцій навчання", "Зарубіжний досвід інноваційної педагогічної діяльності", "Сучасні педагогічні системи навчання", "Нові педагогічні технології в умовах класно-урочної системи навчання", "Особистісно орієнтовані технології виховання", а також формування певного досвіду самостійного використання теоретичних знань у практичній діяльності.

Сьогодні ряд наукових досліджень присвячено інноваційній діяльності вчителя, характеристиці основних етапів вивчення і впровадження нових педагогічних технологій. На думку дослідників, на першому етапі встановлюється відповідність нововведень вимогам до інновацій. Встановлюється, яку ідею покладено в основу новаторства вчителя; наскільки ця ідея віддзеркалена в загальній системі школи, підвищує педагогічну майстерність учителя і якість педагогічної практики в цілому; які елементи нового покладені в основу авторських пропозицій, педагогічної ініціативи, наскільки ця ідея збагачує певну наукову концепцію; які методи і прийоми створені і використовуються автором, наскільки вони нові та ефективні.

На другому етапі такого аналізу передбачається визначення виду педагогічної інновації: педагогічна раціоналізація, педагогічне новаторство, авторська концепція тощо. Одночасно виділяються параметри вивчення педагогічної інновації. Після встановлення інноваційних елементів у роботі вчителя і виду інновації дається їй стисла характеристика: а) сутність інновації (нова ідея, нові підходи у навчанні, нове інформаційне забезпечення, нова логіка навчання, нові прийоми і методи та ін.); б) наукова аргументація інновації; в) освітні можливості і сфера застосування інновації; г) ефективність інновації (результати, зміни у розвитку дітей і т. ін.); д) стабільність результатів інновації; е) можливість масового застосування. На третьому етапі визначаються об'єми і критерії аналізу з позиції використання інновацій. На четвертому етапі – можливість професійного творчого самовираження вчителя, розвитку його творчого мислення. На п'ятому – сфера використання педагогічної інновації.

Схема аналізу інноваційної діяльності вчителя, безумовно, задає певний її алгоритм і визначає як технологічні компоненти, так і особистісні кореляти інноваційної діяльності, що і доводить позитивність впровадження запропонованого аналізу.

Ґрунтовне дослідження інноваційної діяльності вчителів дозволило В.А. Сластьоніну і Л.С. Подимовій визначити структуру цієї діяльності, яка складається із компонентів (мотиваційного, креативного,

технологічного, рефлексивного); функціонального (особистісно мотивована переробка освітніх програм, прийняття рішення про використання нового, формування цілей і загальних концептуальних підходів, планування етапів експериментальної роботи, прогнозування труднощів, упровадження і технологічна готовність до введення інновацій).

При цьому визначаються наступні критерії ефективності інноваційної діяльності вчителя: 1) творче сприйняття педагогічних інновацій; 2) творча активність; 3) методологічна і технологічна готовність до введення інновацій; 4) педагогічне інноваційне мислення; 5) культура спілкування й такі рівні: репродуктивний, продуктивний і творчий [1].

Як відомо, процес засвоєння нових ідей, інновацій у галузі педагогіки, за визначенням Е. Роджерса є складним багатоетапним розумовим процесом прийняття рішення, який має тривалий термін від першого знайомства людини з інновацією до її кінцевого сприйняття. У ході цього процесу засвоєння нових ідей відбувається оцінювання значення і наслідків прийняття рішення. Е. Роджерс поділяє процес на такі основні етапи: етап ознайомлення майбутнього педагога з інновацією: студент уперше чує про інновацію, але ще не готовий до отримання додаткової інформації; етап появи зацікавленості: на цьому етапі студент проявляє зацікавленість в інновації і починає шукати додаткову інформацію про неї. Ця інформація ще ніяк не "окреслена" мотивами сприйняття (людина ще не вирішила: "приміряти" чи ні інновацію до власної проблеми). Основне завдання на цьому етапі — отримати якнайбільше відомостей про інновацію. Компонент "інтересу" примушує людину активно шукати інформацію, а ситуації будуть визначати, де її шукати і яким чином інтерпретувати; етап оцінки: на цьому етапі майбутній педагог подумки "приміряє" інновацію до власної наявної або прогнозованої ситуації, а потім вирішує, чи необхідно апробувати цю інновацію. Якщо він вважає, що позитивні риси інновації переважають негативні – варто апробувати дану інновацію. Ця стадія не так чітко виділяється, як інші, і, завдяки своїй "латентності", найбільш важко піддається емпіричному дослідженню. Найчастіше на цьому етапі людина шукає спеціалізовану інформацію (поради, консультації) про інновацію; етап апробації: на цьому етапі апробують інновацію у порівняно невеликих масштабах, щоб вирішити питання про її застосування з метою розв'язання власних проблем у даній конкретній ситуації. Завдання цього етапу – визначити важливість і вагу інновації, тоді як на попередньому етапі людина тільки в думках програвала певну ситуацію впровадження інновації. На цьому етапі також тривають пошуки спеціалізованої інформації відносно найкращих методів використання інновацій. Результатом може бути як безумовне сприйняття інновації, так і відмова від неї; етап кінцевого (підсумкового) сприйняття: на цьому етапі людина приймає остаточне рішення щодо сприйняття інновації і продовження її використання у повному обсязі. Основним завданням цього етапу є оцінка результатів попереднього етапу і прийняття рішення про застосування інновації у майбутньому [2].

На підставі вивчення сутності проблеми готовності до педагогічної діяльності нами виділено основні компоненти готовності студентів до впровадження інноваційних технологій у сфері навчання й виховання. Базовим компонентом визначено мотиваційний, до складу якого увійшли: установка на особливу значущість та важливість нових освітніх технологій у сучасному навчально-виховному процесі школи; прагнення до активного вивчення педагогічних інновацій; прагнення майбутнього вчителя творчо та неординарно проектувати педагогічну діяльність; активний інтерес майбутнього педагога до процесу вивчення інновацій. Когнітивний компонент готовності розглянуто як інтеграцію психологічних, педагогічних, технологічних знань. До операційного компоненту готовності віднесені уміння – інтегровані якості, набуті студентами під час опанування змісту психолого-педагогічних та фахових дисциплін, самостійної діяльності протягом педагогічних практик. Водночас, ми представляємо змістові характеристики названих компонентів готовності студентів до впровадження нових освітніх технологій.

Усе це разом дозволило виявити міру прояву у студентів окремих складових компонентів, що стало підґрунтям для визначення чотирьох рівнів готовності студентів до використання педагогічних інновацій.

Елементарний рівень (низький), на якому спостерігається прояв байдужого ставлення студентів до педагогічних інновацій. Студенти цього рівня не можуть чітко визначити необхідність і доцільність використання освітніх інновацій, не можуть окреслити їх сутність, а до їх упровадження підходять формально, базуючись лише на власному досвіді.

Репродуктивний рівень (задовільний). Студентам цієї групи притаманне поверхове формулювання змісту нових педагогічних технологій. Вони мало орієнтовані на творчий пошук у навчально-виховному процесі, впровадження сучасних педагогічних систем. У педагогічній діяльності в основному репродукуються елементи наявних методичних розробок, при цьому студенти не можуть чітко передбачити можливі результати обраних технологій навчальної та виховної діяльності.

Продуктивний рівень (достатній) притаманний студентам, що виявляють активний інтерес до інноваційних технологій і досить чітко усвідомлюють необхідність їх упровадження, методично грамотно їх використовують. У своїй педагогічній діяльності спираються на базові психолого-педагогічні знання, особливо коли йдеться про необхідність урахування вікових особливостей учнів та технології організації активної навчально-пізнавальної діяльності. Студенти прагнуть до самостійного застосування освітніх технологій, створення авторських курсів, проектів виховної діяльності, при цьому проявляють уміння обґрунтувати та вмотивувати доцільність використання окремих технологій.

Творчий рівень (оптимальний). Студенти цього рівня характеризуються ініціативністю та творчим підходом до впровадження нових педагогічних технологій. Вони самостійно проектують оригінальні та педагогічно доцільні варіанти навчальної та виховної діяльності. Їх технології і проекти відповідають потребам та можливостям конкретної вікової групи. Студенти володіють уміннями прогнозувати можливі результати навчальної й виховної діяльності після використання певної технології.

Нашими дослідженнями підтверджено, що процес формування готовності до впровадження інновацій та досягнення студентами певного рівня здійснюється протягом усього періоду навчання у вищій школі і у своєму розвитку проходить кілька етапів. На підготовчому етапі студенти засвоюють базові психолого-педагогічні знання, окремі з яких є складовими когнітивного компонента готовності й основою професійної діяльності педагога. На цьому ж етапі проходить початкове формування окремих складових операційного компонента готовності, які насамперед пов'язані з умінням цілепокладання, діагностування, проектування, прогнозування, починається формування професійної спрямованості студентів на організацію творчої навчально-виховної діяльності з учнями. У процесі навчально-тренувального етапу здійснюється цілеспрямована підготовка студентів до використання нових технологій навчання і виховання під час проведення лекційних та практичних занять із курсу "Інноваційні педагогічні технології". Створюються умови для формування у студентів складових мотиваційного компонента готовності, відбувається опанування знань, які безпосередньо стосуються інноваційної діяльності; водночас відпрацьовуються необхідні професійні уміння, що є обов'язковими і необхідними у процесі впровадження нових технологій різних рівнів складності. Практичний етап підготовки студентів у першу чергу пов'язаний із подальшим удосконаленням елементів операційного компонента готовності, що здійснюється у процесі самостійного використання інновацій та апробації студентами їх змістовно-структурних варіантів під час педагогічних практик.

Добираючи педагогічно доцільні методи навчання, ми виходили з необхідності активізації внутрішніх сил та механізмів діяльності студентів з оволодіння теорією та практикою педагогічних інновацій, створення умов для забезпечення творчої атмосфери навчальної роботи. Це обумовило пошуки змісту пропонованих нами технологій підготовки студентів до впровадження освітніх технологій, які є синтезом науково обґрунтованого та раціонально відібраного інформаційного матеріалу та активних форм навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Слостенін В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: ИИП. Изд-во "Магистр", 1997. – 224 с.
2. Rogers E.M. Diffusion of innovations. – № 4 Free Press, 1983.

Матеріал надійшов до редакції 19.09. 2005 р.

Коберник А.Н., Коберник Г.И. Подготовка будущих учителей к инновационной педагогической деятельности.

В статье рассматривается проблема формирования у студентов готовности к инновационной педагогической деятельности.

Kobernik A. Kobernik G. Training Future Teachers for Innovative Pedagogical Activity.

The article considers the problem of the formation of students' readiness for innovative pedagogical activity.